

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 27 december 2019

Mål nr

B 5898-18

PARTER

Klagande

AE

Ombud och offentlig försvarare: Advokat MH

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Vapenbrott

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts dom 2018-11-05 i mål B 1111-18

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom och frikänner AE.

Högsta domstolen upphäver besluten om att AE ska betala avgift till brotts-offerfonden och att han till staten ska återbetala en del av kostnaden för försvararen i hovrätten.

Högsta domstolen upphäver beslutet om förverkande av i beslag tagen pistol. Beslaget hävs (Polismyndigheten, Region Bergslagen; beslag 2017-5000-BG44359-1).

MH ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av AE i Högsta domstolen med 3 450 kr. Av beloppet avser 2 760 kr arbete och 690 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

AE har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet och befria honom från skyldigheten att till staten återbetala del av kostnaden för försvararen i hovrätten.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL

Vad målet gäller

1. Målet gäller tillämpningen av regleringen kring dödsbos innehav av vapen i 7 och 8 kap. vapenlagen (1996:67). Den fråga som Högsta domstolen har att ta ställning till är om straffbestämmelsen i 9 kap. 1 § – med hänsyn till den straffrättsliga legalitetsprincipen – ska tolkas på det sättet att en person som förvaltar ett dödsbo där ett skjutvapen ingår kan straffas för vapenbrott, även om inte Polismyndigheten har beslutat att vapnet ska lämnas in.

Bakgrund*Åtalet och domstolarnas bedömning*

2. AE åtalades för vapenbrott enligt 9 kap. 1 § vapenlagen med följande gärningsbeskrivning.

AE har innehaft en fungerande pistol av fabrikatet RÖHM utan att ha rätt till det. Det var den 29 april 2017 på [viss plats]. AE begick gärningen med uppsåt eller av oaktsamhet.

3. Tingsrätten frikände AE, eftersom han inte handlat med uppsåt eller av oaktsamhet.

4. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och dömt AE för oaktsamt vapenbrott enligt 9 kap. 1 § andra stycket vapenlagen (i dess lydelse före den 1 januari 2018) till villkorlig dom med samhällstjänst 50 timmar. I domen har hovrätten angett att fängelse en månad skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

Vad som har kommit fram om pistolen och innehavet

5. Pistolen är en ändrad startpistol som möjliggör skjutning med skarp ammunition. Den är ett fungerande skjutvapen som omfattas av vapenlagens bestämmelser om tillståndsplikt.

6. AE har innehaft vapnet, som det saknats innehavstillstånd för, sedan 2014 då hans far avled. Vid den aktuella tidpunkten var AE dödsbodelägare i faderns oskiftade dödsbo och förvaltade vapnet för boets räkning. Polismyndigheten har inte fattat något beslut om att vapnet skulle lämnas över enligt 7 kap. 3 § vapenlagen (på grund av att det skulle lösas in) eller 8 kap. 2 § (för förvaring).

Vapenbrott och regleringen kring dödsbos innehav av vapen

7. Enligt 9 kap. 1 § första stycket vapenlagen (i dess lydelse före den 1 januari 2018) döms den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det för vapenbrott till fängelse i högst två år. Av andra stycket följer att om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader. För att ha rätt att inneha skjutvapen krävs att tillstånd finns (se 2 kap. 1 §) eller att något av de undantag som gäller från kravet på tillstånd föreligger.

8. I 8 kap. 1 § finns ett undantag som innebär att skjutvapen och ammunition som ingår i ett dödsbo utan särskilt tillstånd får innehas av den som har tagit hand om boet till dess egendomen har överlåtits till någon som är berättigad att inneha den (punkten a) eller egendomen ska överlämnas enligt 8 kap. 2 § eller 7 kap. 3 § (punkten b).

9. Om skjutvapen eller ammunition ingår i ett dödsbo, får Polismyndigheten besluta att egendomen tills vidare ska förvaras av myndigheten eller någon annan som myndigheten anvisar, när det finns särskild anledning till det. Den som har hand om boet är i så fall skyldig att efter Polismyndighetens beslut lämna vapnen och ammunitionen till den som ska förvara egendomen. (Se 8 kap. 2 §.)

10. Skjutvapen och ammunition ska lösas in av staten bl.a. om innehavaren har avlidit. Ett skjutvapen eller ammunition ska inte lösas in om egendom lämnas för skrotning eller överläts till någon som har rätt att inneha vapnet eller ammunitionen förutsatt att detta görs inom ett år från det att innehavaren avled eller tre månader från det att tillståndet att inneha vapnet eller ammunitionen återkallades, ansökan om innehav avslogs, beslut i förverkandefrågan meddelades av domstol eller åklagare eller beslaget hävdes. Polismyndigheten får medge förlängning av tidsfristerna, varje gång med högst sex månader. (Se 7 kap. 1 och 2 §§.)

11. Innehavaren av ett skjutvapen eller ammunition som ska lösas in är skyldig att enligt Polismyndighetens beslut lämna över vapnet eller ammunitionen till myndigheten eller den som myndigheten bestämmer (se 7 kap. 1 och 3 §§).

Legalitetsprincipens betydelse för tolkningen

12. Den straffrättsliga legalitetsprincipen kommer till uttryck i bl.a. 2 kap. 10 § första stycket regeringsformen, 1 kap. 1 § brottsbalken samt artikel 7 i Europakonventionen och har utvecklats vidare i rättspraxis. Den innebär primärt att ingen kan straffas för en gärning som inte utgjorde brott (var straffbelagd) när den begicks. I korthet brukar det talas om att legalitetsprincipen innehåller ett föreskriftskrav, ett analogiförbud och ett förbud mot retroaktiv strafflagstiftning. Legalitetsprincipen fungerar som en garanti för rättssäkerheten genom att den ställer krav på lagstiftningen som innebär att den enskilde ska kunna förutse när han eller hon kan bli föremål för ett straffrättsligt ingripande. I detta ligger ett s.k. obestämdhetsförbud som innebär att ett straffbud måste vara i rimlig grad bestämt till sin utformning; straffbestämmelser måste vara begripliga och i tillräcklig grad tydliga. (Se t.ex. ”Vargskinnen” NJA 2016 s. 680 p. 13.)

13. Av hänsyn till förutsebarheten och rättssäkerheten i övrigt sätter en straffbestämmelses ordalydelse gränser för vad som kan inordnas under bestämmelsen. Legalitetsprincipen utgör emellertid inget hinder mot att en straffbestämmelse tolkas enligt vedertagna grundsatser så att dess rätta mening utröns; dock måste en sådan tolkning ske med försiktighet. Tolkningen kan endast i mycket begränsad utsträckning bygga på allmänna ändamålsskäl, om de inte kommer till uttryck i ordalydelsen. När innebörden av en straffbestämmelse framgår av föreskrifter utanför bestämmelsen bör även de föreskrifterna tolkas med motsvarande försiktighet.

Undantaget i 8 kap. 1 § vapenlagen gäller även vapen som den avlidne inte haft tillstånd att inneha

14. Ordalydelsen av regleringen i 7 och 8 kap. vapenlagen innebär att avsaknaden av särskilt tillstånd i nu aktuella fall inte leder till att vapnet innehas utan rätt. Regleringen synes visserligen vila på utgångspunkten att Polismyndigheten redan har kännedom om den avlidnes vapeninnehav på grund av att den avlidne hade tillstånd att inneha de vapen som ingår i dödsboet. Formuleringen ”utan särskilt tillstånd” i 8 kap. 1 § skulle därför, närmast av ändamålsskäl, kunna kopplas till den generella tillståndsplikten i 2 kap. 1 § vilket skulle leda till att den som har hand om dödsboet där vapen ingår tillfälligt övertar den avlidnes tidigare tillstånd. Detta skulle medföra att vapen som innehas utan tillstånd aldrig skulle kunna omfattas av undantagen från tillståndsplikten i 8 kap. 1 §.

15. En sådan tolkning är emellertid svår att förena med bestämmelsernas språkliga utformning och med de krav som den straffrättsliga legalitetsprincipen ställer på begripliga och precisa straffbestämmelser som är förutsebara för den enskilde. Det finns heller inget som ger stöd för den i förarbetena. Där anges tvärtom att ”eljest gällande krav på tillstånd för innehav av vapen inte ska gälla för dödsbo förrän den i ett särskilt meddelat beslut om skyldighet att avlämna vapnet utsatta tidsfristen har gått till ända” (se prop. 1973:166 s. 111).

16. Till det samlade regelverket hör också en särskild straffsanktionerad och generell skyldighet för den som har vård om ett dödsbo att skriftligen till Polismyndigheten anmäla att ett skjutvapen ingår bland tillgångarna i boet (11 kap. 1 § och 14 kap. 1 § vapenförordningen, 1996:70). Även den som förvaltar ett dödsbo där det ingår ett vapen, som innehafts av den avlidne utan tillstånd, har alltså skyldighet att se till att innehavet kommer till Polismyndighetens kännedom. Detta talar för att undantaget från tillståndsplikten omfattar även sådana vapen. I annat fall skulle regleringen innebära att den som innehar

ett vapen, för vilket den avlidne saknat tillstånd, skulle vara skyldig att anmäla sitt eget otillåtna vapeninnehav.

17. Den fortsatta straffrättsliga bedömningen måste därför utgå från att undantaget från tillståndsplikten enligt 8 kap. 1 § vapenlagen gäller oavsett om den avlidne hade tillstånd att inneha vapnet eller inte.

Tolkning enligt ordalydelsen

18. Av ordalydelsen i 8 kap. 1 §, som uttryckligen hänvisar till 7 kap. 3 § och 8 kap. 2 §, framgår att rätten att utan särskilt tillstånd inneha ett skjutvapen som ingår i ett dödsbo upphör först efter det att Polismyndigheten har beslutat om att vapnet ska lämnas in och beslutet inte följs.

19. Bestämmelserna om inlösen i 7 kap. 1 och 2 §§ vapenlagen anger endast när skjutvapen som ingår i ett dödsbo får lösas in av staten. Av bestämmelserna framgår varken uttryckligen eller indirekt att ett vapeninnehav för ett dödsbos räkning skulle bli otillåtet enbart utifrån den förutsättningen att inlösen inte har skett efter ett år från det att innehavaren avled. Det finns ingen annan tidsfrist angiven i vapenlagen som kan ligga till grund för en sådan slutsats.

20. Med hänsyn till den försiktighet som ska iakttas vid tolkning av straffbestämmelser, kan ett innehav av skjutvapen för ett dödsbos räkning inte bedömas som otillåtet, om inte Polismyndigheten först har fattat beslut i enlighet med 7 kap. 3 § eller 8 kap. 2 §. Det går alltså inte att i ett straffrättsligt sammanhang tolka bestämmelserna i 7 och 8 kap. på sådant sätt att ett innehav av ett vapen för ett dödsbos räkning skulle bli otillåtet och därmed kunna grunda ansvar för vapenbrott enligt 9 kap. 1 §, enbart utifrån den förutsättningen att inlösen inte har skett senast ett år från det att den ursprungliga innehavaren avled.

Bedömningen i detta fall

21. Polismyndigheten har inte beslutat att AE ska lämna in pistolen för inlösen eller förvaring inom viss tid på det sätt som föreskrivs i 7 kap. 3 § eller 8 kap. 2 § vapenlagen. Det förhållandet att den avlidne saknade innehavstillstånd för pistolen inverkar inte på rätten för dödsboet att utan särskilt tillstånd inneha denna med stöd av 8 kap. 1 §. AEs innehav av pistolen för dödsboets räkning är på grund av det anförda inte straffbelagt. Han ska därför frikännas.

22. Med hänsyn till utgången i skuldfrågan ska yrkandet om förverkande av den beslagtagna pistolen ogillas och beslaget hävas. AE ska även befrias från skyldigheten att betala avgift till brottsofferfonden och från skyldigheten att ersätta staten för del av hans försvararkostnad i hovrätten.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Tojjer, Ann-Christine Lindeblad, Dag Mattsson (skiljaktig), Petter Asp (skiljaktig) och Stefan Reimer (referent)

Föredragande justitiesekreterare: Johan Isaksson

Datum
2019-11-20

Mål nr B 5898-18
Bilaga 1

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Dag Mattsson är skiljaktig beträffande motiveringen och anför.

Jag ansluter mig till vad som anføres om den straffrättsliga legalitetsprincipens innebörd i punkterna 12 och 13 i domen. Enligt min mening kommer tillämpningen av vapenlagen inte i konflikt med legalitetsprincipen. Denna princip, som i grunden ska upprätthålla respekten för lagen och lagtexten, bör inte föras så långt att den öppnar upp för vad som allmänt skulle uppfattas som ett orimligt rättsläge (jfr skiljaktigheten i NJA 2017 s. 189). Liksom tingsrätten finner jag att AE olovligen innehåft startpistolen men att detta inte skett uppsåtligt eller av oaktsamhet och att han därför ska frikännas.

När någon avlider kan de anhöriga hitta skjutvapen i den avlidnes bo. Det kan röra sig om vapen som den avlidne hade licens för. Det kan också handla om vapen som den döde inte alls hade någon rätt att inneha och som polisen inte känner till, s.k. svarta vapen. I målet gäller det en startpistol som AEs far saknade licens för. Men man kan ju tänka sig väldigt mycket allvarligare situationer, t.ex. att svarta automatgevär, repeterande pistoler eller magasin med genombrytande ammunition finns hos en avliden och tas om hand av någon närstående.

Dok.Id 173180

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

Vapenlagen syftar till att säkerställa en statlig kontroll av samtliga vapeninnehav som förekommer i samhället. Allt uppsåtligt och oaktsamt innehav av skjutvapen ”utan att ha rätt till det” är därför straffbelagt enligt 9 kap. 1 § vapenlagen. För att vara straffritt enligt 9 kap. 1 § krävs att det finns stöd i lag eller att ett tillstånd har getts för det aktuella innehavet. Enligt 2 kap. 1 § krävs generellt tillstånd för innehav av vapen.

Med innehav avses att någon har sådan befattning med skjutvapnet att han har möjlighet att utöva faktisk kontroll över det. Den som tar hand om ett vapen som påträffas i den avlidnes bo och förvarar vapnet innehar detta i lagens mening. Befattningen med vapnet faller därmed under straffstadgandet i 9 kap. 1 § vapenlagen.

För denna situation finns ett undantag från det generella tillståndskravet i 8 kap. 1 § vapenlagen. Enligt den paragrafen får vapen och ammunition som ingår i ett dödsbo utan särskilt tillstånd innehas av den som har tagit hand om boet. Innehavet får pågå under en viss i lagen föreskriven tid, som regel i praktiken till dess att vapnet lämnas till polisen eller någon av dödsbodelägarna själv får vapenlicens.

Undantaget ska göra det möjligt för den som sköter boet att ta hand om skjutvapnet en tid utan att behöva skaffa ett eget tillstånd för innehavet, vilket annars hade varit nödvändigt (jfr prop. 1995/96:52 s. 85). Innehavet sker för den avlidnes, för dödsboets, räkning och den som har hand om boet kan sägas få utnyttja den avlidnes innehavstillstånd under en tid till dess att dödsbodelägarna har bestämt vad man ska göra med vapnet. Han behöver alltså inte själv ansöka om tillstånd.

Detta kommer till uttryck i lagtexten i 8 kap. 1 § vapenlagen genom föreskriften att vapnet får innehas utan särskilt tillstånd.

Denna lokution – ”utan särskilt tillstånd” – förekommer på olika ställen i vapenlagen för att ange en situation där ett visst redan givet tillstånd kan användas för en annan åtgärd som i och för sig skulle vara tillståndspliktig (se t.ex. också 2 kap. 13 §). Det behövs ett vapentillstånd men inget ”särskilt” tillstånd för det aktuella innehavet eller den aktuella åtgärden utan ett annat givet vapentillstånd duger.

Om undantaget i 8 kap. 1 § i stället skulle förstås så att den som har hand om boet utan något tillstånd får inneha även illegala svarta skjutvapen som den avlidne hade och som polisen inte känner till, så går lagen inte ihop. Någon laglig slutpunkt för innehavet skulle inte finnas och reglerna om anmälan, inlösen och skrotning skulle hänga i luften och bli svårförklarliga (jfr p. 18–20 i domen). De bakomliggande lagmotiven utgår också helt från att den avlidne hade licens för vapnet; om undantaget avsågs gälla också för illegala svarta vapen hade man tagit upp den saken (se prop. 1973:166 s. 109 f.).

Som jag förstår vapenlagen förutsätter alltså en tillämpning av undantaget i 8 kap. 1 § att den avlidne hade licens för vapnet. Undantaget kan inte åberopas i fråga om ett vapen som den avlidne inte hade någon rätt att inneha, ett svart vapen. Ett svart vapen får inte behållas. Vapnet måste lämnas till polisen för förvaring till dess att den som vill ha vapnet har fått eget tillstånd eller vapnet har lösts in eller skrotats. Annars kan den som tar hand om vapnet riskera att göra sig skyldig till vapenbrott.

Det enda som kan ge ett intryck av att undantaget i 8 kap. 1 § vapenlagen kan åberopas också i fråga om svarta vapen är den föreskrift om anmälnings-skyldighet som finns i vapenförordningen. Enligt 11 kap. 1 § vapenförordningen ska den som har vård om ett dödsbo där det finns ett skjutvapen anmäla vapnet till polisen inom tre månader, en skyldighet som är sanktionerad med penningböter. Förordningens föreskrift om anmälnings-skyldighet innehåller inte någon begränsning och omfattar enligt sin lydelse också svarta vapen.

Detta skulle kunna sägas tala för att undantaget i 8 kap. 1 § vapenlagen i själva verket gäller också för svarta vapen. Om undantaget inte gäller för svarta vapen och vapenlagen därmed innebär att den som har ett svart vapen i dödsboet kan göra sig skyldig till vapenbrott, är det olämpligt med en förordningsstadgad skyldighet för honom att anmäla innehavet och då riskera att avslöja sig själv – och därför skulle undantaget i 8 kap. 1 § gälla även för svarta vapen.

Enligt min mening kan emellertid en förordningsföreskrift inte på detta sätt få styra innebörden av lagen. Av konstitutionella skäl bör man inte använda vad som står i en av regeringen beslutad förordning (eller i föreskrifter beslutade av myndighet) för att utröna den rätta innebörden av en lag. Lagen står för sig och måste tolkas självständigt – som lag – och i enlighet med vedertagna tolkningsmetoder. Det förhållandet att en föreskrift kan ha tagits i en förordning, eller som i målet där utformats på ett visst sätt, kan principiellt sett inte tas till intäkt för att lagen måste ges ett innehåll som går ihop med förordningsföreskriften.

Den obegränsade utformningen av föreskriften om anmälningsskyldighet i 11 kap. 1 § vapenförordningen leder alltså inte till att undantaget i 8 kap. 1 § vapenlagen ska anses gälla också för svarta vapen. Ifall straffansvar för underlåten anmälan enligt vapenförordningen skulle göras gällande mot den som innehar ett svart vapen i ett dödsbo, får man ta ställning till om detta förordningsansvar kan upprätthållas på grund av förbudet mot självavslöjande. Men förordningen bestämmer inte lagens innehåll.

Frågan i målet är då om 8 kap. 1 § vapenlagen uppfyller legalitetsprincipens obestämdhetsförbud. Lagen måste vara så tydlig att den enskilde kan förutse när han kan bli föremål för ett straffrättsligt ingripande.

För min del anser jag att det framgår tillräckligt tydligt av lagtexten att undantaget i 8 kap. 1 § inte gäller för svarta vapen just genom användningen av lokutionen ”utan särskilt tillstånd”. Dessa ord gör det klart att det inte behövs ett speciellt nytt vapentillstånd för innehavet men att den avlidne måste ha haft tillstånd; vapnet får innehas av den som tar hand om boet utan särskilt tillstånd.

Visserligen skulle förutsättningarna för undantaget ha kunnat utvecklats i lagtexten, såsom görs på andra ställen där lokutionen används, och det var kanske systematiskt lite bättre på den tiden då bestämmelsen anslöt till de grundläggande tillståndskraven.

Men likväl: En enskild som tar del av lagtexten måste kunna begripa vad ”utan särskilt tillstånd” betyder i sitt sammanhang, inte minst eftersom en annan läsning av lagtexten skulle uppfattas som ett orimligt rättsläge.

Den alternativa tolkningen, där undantaget gäller också för svarta skjutvapen, måste för var och en framstå som onaturlig. Man kan knappast tänka sig att lagen skulle tillåta att närstående till en avliden under i princip hur lång tid som helst – till dess polisen av någon anledning får kännedom om vapnen och beslutar om inlösen – får inneha skjutvapen av i stort sett vilket slag som helst, som de saknar licens för och som inte heller den avlidne fick ha. Lagen kan inte gärna vara sådan att den ger den som tar hand om boet mer rätt till vapeninnehavet än vad den avlidne hade; ett illegalt svart vapen kan inte plötsligt bli tillåtet att ha bara för att den förre innehavaren dog. Med den allmänt kända stränga syn på vapeninnehav som finns i lagen ter sig detta tolkningsalternativ ologiskt och främmande.

I målet leder det anförda till följande.

AEs innehav av startpistolen omfattas av det generella straffstadgandet i 9 kap. 1 § vapenlagen. Eftersom AEs far inte hade någon licens för pistolen, kan AE inte stödja sitt innehav på undantaget i 8 kap. 1 §. Han har därmed i och för sig innehaft startpistolen utan att ha rätt till det. Av de skäl som framgår av tingsrättens dom har han emellertid inte handlat uppsåtligen eller varit oaktsam i den grad som bör förutsättas för straffrättsligt ansvar. AE ska därför frikännas.

Datum
2019-11-20

Mål nr B 5898-18
Bilaga 2

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Petter Asp är skiljaktig beträffande motiveringen och anför.

Enligt min mening ska domskälen från och med rubriken före punkt 18 ha följande lydelse.

Tolkning av undantagsregeln

18. Bestämmelsen i 8 kap. 1 § vapenlagen innebär en inskränkning av tillståndsplikten. Ordalydelsen, med dess tydliga hänvisningar till två utpekade paragrafer, talar sedd för sig för att något tillstånd inte behövs så länge Polismyndigheten inte fattat något beslut om att vapnet ska lämnas över. Bestämmelsen måste emellertid läsas i ljuset också av det övriga regelverkets uppbyggnad.

19. I vapenlagen och vapenförordningen finns regler som syftar till att ge det allmänna kontroll över vapen i dödsbon. Ett vapen ska som utgångspunkt lösas in i sådana fall då innehavaren har avlidit (se 7 kap. 1 § vapenlagen). Om ett skjutvapen ingår bland tillgångarna i ett dödsbo ska den som har vård om boet göra en skriftlig anmälan om detta till Polismyndigheten (se 11 kap. 1 § första stycket vapenförordningen). Underlåtenhet att fullgöra denna anmälningskyldighet är straffbelagd (se 14 kap. 1 § andra stycket vapenförordningen).

Dok.Id 173181

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

20. Regelsystemet bygger alltså på att Polismyndigheten i alla fall ska underrättas om vapeninnehavet. Anmälningssplikten säkerställer att polisen har kännedom om vapnets existens, vilket är en förutsättning bl.a. för att Polismyndigheten ska kunna fatta sådana beslut som avses i 8 kap. 1 § b (dvs. beslut om förvaring enligt 8 kap. 2 § vapenlagen eller beslut om att vapnet ska överlämnas enligt 7 kap. 3 § vapenlagen).

21. Av systemets uppbyggnad framgår visserligen att rätten att inneha vapen utan särskilt tillstånd enligt 8 kap. 1 § vapenlagen i sig inte är beroende av att anmälan har skett på sätt som föreskrivs i 11 kap. 1 § vapenförordningen. Om regeln för sin tillämplighet vore beroende av att anmälan skett skulle t.ex. straffbestämmelsen i 14 kap. 1 § andra stycket vapenförordningen i den del den avser underlåten anmälan vara överflödig. Härtill kommer att regelverket förutsätter att ett innehav kan vara tillåtet viss tid innan anmälan sker (jfr fristen i 11 kap. 1 § första stycket vapenförordningen).

22. Det framstår emellertid mot den angivna bakgrunden som uppenbart att lagstiftaren inte genom hänvisningen till 8 kap. 2 § och 7 kap. 3 § vapenlagen kan anses ha reglerat innehavsrättens tidsmässiga utsträckning i de fall där någon anmälan inte skett och polisen saknar kännedom om det ifrågavarande vapnet. Tvärtom måste av den särskilda anmälningssplikten i vapenförordningen liksom av det förhållandet att 7 kap. vapenlagen bygger på att polisen har kännedom om vapnet, anses framgå att de tidsgränser som följer av 8 kap. 1 § b tar sikte endast på de fall där vapnet anmäls på föreskrivet sätt, dvs. på de fall där den enskilde fullgör sina skyldigheter enligt systemet. (Det skulle härutöver möjligen kunna göras gällande att tidsgränserna, oberoende av anmälan, ska tillämpas i de fall den avlidne innehaft vapnet med tillstånd och vapnet på den grunden är känt för Polismyndigheten.)

23. För de fall där någon anmälan inte skett och polisen saknar kännedom om vapnet finns alltså i vapenlagen ingen tydlig slutpunkt för ett dödsbos rätt att, utan särskilt tillstånd, inneha vapnet. Detta utgör en brist i lagstiftningen men det kan, mot bakgrund av det regelverk som redovisats i det föregående, inte tas till intäkt för att rätten att inneha vapnet är obegränsad.

24. En utgångspunkt vid bedömningen av hur lång tid ett vapen i dessa fall kan innehas med stöd av 8 kap. bör vara att rätten att inneha vapnet inte kan vara mer omfattande än i de fall en anmälan har gjorts på föreskrivet sätt. En annan utgångspunkt är att den tidsmässiga gränsen för rätten att inneha vapnet inte bör dras helt på fri hand utan bör ha stöd i regelverket.

25. En möjlig gräns för rätten att inneha vapnet är när fristen för att anmäla vapnet går ut enligt 11 kap. 1 § första stycket vapenförordningen (vilket sker tre månader efter dödsfallet). Med hänsyn till att det i vapenförordningen finns en särskild straffbestämmelse som tar sikte på underlåtenhet att anmäla vapnet inom fristen kan emellertid rätten att inneha vapnet inte anses upphöra redan när tremånadersfristen gått till ända.

26. Med beaktande av den försiktighet som ska iakttas vid tolkning av föreskrifter som har betydelse för det straffbara områdets utsträckning får man då – även om det leder till att ett vapeninnehav för ett dödsbos räkning blir tillåtet under relativt långt tid – falla tillbaka på de hållpunkter som regelverket i övrigt bjuder, dvs. de som framgår av 7 kap. vapenlagen. Av bestämmelserna framgår att inlösen som huvudregel ska ske, men att boet har givits en frist på ett år för att överlämna vapnet till skrotning eller att överlåta det till någon som har rätt att inneha det. Om skrotning eller överlåtelse på detta sätt inte sker ska Polismyndigheten fatta beslut om när vapnet ska lämnas över. Något sådant beslut kan (jfr p. 20) inte fattas i de fall ett vapen inte har anmälts och heller inte i övrigt är känt för Polismyndigheten. Mot den bakgrunden bör regelverket tolkas så att rätten att inneha vapnet upphör vid den tidpunkt när

ettårsfristen har gått till ända. En sådan i tiden utsträckt rätt att inneha vapnet utan att Polismyndigheten känner till detta medför inte bara att innehavet blir tillåtet under relativt lång tid utan också att Polismyndigheten under denna tid, och utan att den enskilde riskerar annan påföljd än penningböter, undandras möjligheten att besluta om förvar hos myndigheten. Detta är emellertid en konsekvens av att det i regelverket inte går att finna stöd för någon annan slutpunkt för rätten att inneha ett vapen i de nu diskuterade fallen.

27. Med hänsyn till att regelverket innehåller tydliga regler om straffansvar för vapeninnehav utan rätt (9 kap. 1 § vapenlagen), om tillståndsplikt vid vapeninnehav (2 kap. 1 § vapenlagen) och om anmälningsplikt för den som tar vård om ett dödsbo (11 kap. 1 § vapenförordningen) kan det inte anses vara oförenligt med legalitetsprincipen att tolka undantagsregeln i 8 kap. 1 § vapenlagen på nu angivet sätt, dvs. på så sätt att rätten att inneha vapen utan särskilt tillstånd upphör efter viss tid också i de nu diskuterade fallen. Fråga är om tolkning av en bakomliggande undantagsregel med stöd av andra regler i systemet. Regelverket är förvisso olyckligt utformat, men inte till den grad att det av legalitetsskäl inte ska tillämpas.

28. En helt annan sak är att det finns goda skäl att se över regleringen.

Bedömningen i detta fall

29. Det nu sagda innebär att AE har innehaft pistolen utan rätt. För att han ska fällas till ansvar förutsätts, såsom målet ligger i Högsta domstolen, att AE varit oaktsam i förhållande till gärningen. Han ska alltså ha bort förstå att han innehaft ett vapen utan rätt. Det innebär att bl.a. det förhållandet att han inte såsom företrädare för dödsboet haft rätt att inneha vapnet ska täckas av oaktsamhet. (Jfr NJA 2015 s. 45 p. 9.)

30. Den omständigheten att regelverket är svårbegripligt eller oklart är ytterst en faktor som kan motivera en frikännande dom med hänvisning till legalitetsprincipen (jfr p. 12 och 13). I den mån oklarheten inte har sådana

konsekvenser är den en faktor som får betydelse främst vid bedömningen av frågan om uppenbart ursäktlig straffrättsvillfarelse enligt 24 kap. 9 § brottsbalken. Oklarheten blir då ett förhållande som påverkar ursäktlighetsbedömningen, dvs. en faktor som gör att den tilltalades villfarelse om gärningens tillåtlighet kan vara uppenbart ursäktlig (jfr t.ex. prop. 1993/94:130 s. 58 f.).

31. I fall där kravet på uppsåt eller oaktsamhet sträcker sig så långt att också gärningens otillåtlighet i vissa avseenden ska vara täckt av oaktsamhet blir emellertid motsvarande förhållanden av relevans redan vid bedömningen av den tilltalades oaktsamhet (jfr Dennis Martinsson, Om straffrättsvillfarelse, 2016, s. 417). Oklarheter i regelverket kan då – på motsvarande sätt som t.ex. en felaktig märkning, jfr NJA 2011 s. 725 – vara en faktor som påverkar huruvida den tilltalade borde ha insett att vapnet var tillståndspliktigt. (Att en omständighet som normalt är av relevans vid ursäktlighetsbedömningen vid 24 kap. 9 § brottsbalken, kan bli av relevans vid oaktsamhetsbedömningen när oaktsamheten ska täcka också vissa rättsliga faktorer, är följdriktigt. Ursäktlighetsbedömningen enligt 24 kap. 9 § är i sak inget annat än en omvänd oaktsamhetsbedömning, dvs. en bedömning av om gärningsmannen varit i tillräcklig grad aktsam, i förhållande till den omständigheten att gärningen är otillåten, varvid det gäller en mycket låg – ansvarsfrihet förutsätter ju att villfarelsen är uppenbart ursäktlig – tröskel för oaktsamhet.)

32. I detta fall har regelverket kunnat tolkas på flera sätt och lagtexten i 8 kap. 1 § vapenlagen talar läst för sig (jfr p. 18) närmast för att innehavet varit tillåtet. Med hänsyn tagen härtill och till att vapnets karaktär inte gav särskild anledning att anta att det var tillståndspliktigt kan AE inte anses ha varit oaktsam i den grad som bör förutsättas för straffrättsligt ansvar. Åtalet mot honom ska därför ogillas.

33. Med hänsyn till utgången i skuldfrågan ska yrkandet om förverkande av den i beslag tagna pistolen ogillas och beslaget hävas. AE ska även befrias från skyldigheten att betala avgift till brottsofferfonden och från skyldigheten att ersätta staten för del av hans försvararkostnad i hovrätten.